

# Energia i klimat

WYZWANIA PRZED NOWĄ KADENCJĄ  
SAMORZĄDÓW LOKALNYCH  
W POLSCE

dr Wojciech Szymalski



## SPIS TREŚCI

OCZEKIWANIA WOBEC SAMORZĄDÓW LOKALNYCH 3

SZANSE DO WYKORZYSTANIA 5

CO SAMORZĄDY LOKALNE MOGĄ, A CZEGO NIE? 8

CO SAMORZĄDY LOKALNE ROBIĄ, CZEGO NIE I DLACZEGO? 10

ŚWIADOMOŚĆ KLIMATYCZNA W SAMORZĄDZIE LOKALNYM 16

REKOMENDACJE 19

ZAŁĄCZNIK 22

O autorze:

### **dr Wojciech Szymalski**

– ekspert i analityk ochrony środowiska. Autor wielu analiz w zakresie zanieczyszczeń z transportu, emisji gazów cieplarnianych, adaptacji do zmiany klimatu oraz ocen oddziaływania na środowisko. Specjalista w tematyce polityki transportowej i klimatycznej oraz zagadnień związanych z zagospodarowaniem przestrzennym. Doktor Nauk o Ziemi, absolwent Uniwersytetu Warszawskiego (2012), odbył także staże w Holandii (2002), Niemczech (2008) i USA (2016). Od 2004 roku pracował w stowarzyszeniu Zielone Mazowsze, gdzie inicjował i prowadził liczne projekty w zakresie zrównoważonego transportu, w latach 2011-2013 pełnił funkcję prezesa tej organizacji.

Od 2009 roku pracuje w Fundacji Instytut na rzecz Ekorozwoju (InE). Zajmuje się zagadnieniami związanymi z ochroną klimatu: w latach 2010–2014 koordynował projekt LIFE+ „Dobry klimat dla powiatów”, a w latach 2014–2019 projekt LIFE\_ADAPTCITY\_PL, w ramach którego przygotowano Strategię Adaptacji Warszawy do zmiany klimatu. Od 2015 roku prezes Fundacji InE.

## OCZEKIWANIA WOBEC SAMORZĄDÓW LOKALNYCH

Nadrzędnym celem globalnej polityki klimatycznej – wyrażonym w Porozumieniu Paryskim z 2015 roku – jest ograniczenie ocieplenia klimatu o nie więcej niż 2 st. C ponad poziom średniej temperatury globalnej względem okresu przedprzemysłowego i wzmoczenie wysiłków, aby wzrost ten ograniczyć do nie więcej niż 1,5 st. C. W Europie polityka klimatyczna za sprawą pakietu Fitfor55 przyspieszyła. Perspektywa realizacji zwiększonych celów klimatycznych oraz transformacji energetycznej nie ominie także samorządów lokalnych w Polsce.

Jakie wyzwania w tym zakresie stoją przed samorządami w nowej kadencji podpowiadają oczekiwania wyrażane przez instytucje Unii Europejskiej mające na celu współpracę z samorządami. To przede wszystkim [Porozumienie Burmistrzów na rzecz klimatu](#), które do realizacji celów energetycznych i klimatycznych zachęca europejskie samorządy już od 2008 roku. Natomiast nową, działającą od 2020 roku, inicjatywą jest [Misja Unii Europejskiej 100 neutralnych i inteligentnych miast](#). Cele tych instytucji Unii Europejskiej stawiane wobec samorządów zestawiono na poniższej grafice. Cele te są zgodne z polityką klimatyczną wyrażoną w [Europejskim Prawie Klimatycznym](#).

Instytucja współpracująca z samorządami	Cele do roku 2030	Cele do roku 2050
<b>Porozumienie Burmistrzów na rzecz klimatu</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>-55% emisji gazów cieplarnianych względem 1990 roku</li> <li>Zwiększenie odporności na zmianę klimatu</li> <li>Ograniczenie ubóstwa energetycznego</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>Neutralność klimatyczna</li> <li>Uzyskanie pełnej odporności na zmianę klimatu</li> </ul>
<b>Misja Unii Europejskiej 100 neutralnych i inteligentnych miast</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>Neutralność klimatyczna</li> <li>Współpracujące z misją miasta będą dobrymi przykładami innowacji i wdrożeń pilotażowych do roku 2050</li> </ul>	

Źródło: Opracowanie własne

Oprócz powyższych głównych wyzwań ich osiągnięciu towarzyszą często dodatkowe wynikające z innych dokumentów strategicznych oraz prawa europejskiego cele, których wdrażanie również dotyczy poziomu lokalnego. Należą do nich między innymi:

do <b>2030</b> roku	<ul style="list-style-type: none"> <li>Dwukrotny wzrost tempa renowacji energetycznej budynków, tzw.: <a href="#">fala renowacji</a></li> <li>Realizacja transportu publicznego na dystansach do 500 km <a href="#">neutralnym dla klimatu</a></li> </ul>
do <b>2040</b> roku	<ul style="list-style-type: none"> <li>Co najmniej dwukrotny wzrost ilości oszczędzonej energii</li> <li>Całkowita zamiana pojazdów spalinowych na zeroemisyjne</li> </ul>
do <b>2050</b> roku	<ul style="list-style-type: none"> <li>Całkowite zaprzestanie użytkowania węgla, gazu ziemnego i ropy naftowej</li> <li>Całkowite zabezpieczenie infrastruktury publicznej <a href="#">przed zmianą klimatu</a></li> </ul>

Do tego dochodzą oczekiwania społeczne, wyrażane najdobitniej przez organizacje pozarządowe. Apeli wystosowanych do polskich samorządów przed wyborami samorządowymi w zakresie energii i klimatu jest co najmniej kilka. My chcemy zwrócić uwagę tylko kilka z postulatów z wielu świadczących o społecznych oczekiwaniach od samorządów z ogólnopolskiego panelu klimatycznego, tzw.: [Narady o kosztach energii](#). Są to m.in.:

- Umożliwienie rozwoju wspólnot energetycznych w miastach, a nie tylko w gminach wiejskich i miejsko--wiejskich
- Organizowanie przez samorzady działań edukacyjno-informacyjnych dla mieszkańców dot. korzyści wynikających ze spółdzielni energetycznych
- Prowadzenie działań zmierzających do uruchomienia źródeł biogazowych (gdzie ciepło jest energią odpadową) przez kilkanaście samorządów do 2030 r.
- Utworzenie we wszystkich gminach w ciągu kilku najbliższych lat spółdzielni energetycznych obejmujących przynajmniej budynki należące do instytucji gminnych
- Umożliwienie tworzenia przez samorzady, przy wsparciu państwa, lokalnych systemów spółdzielczych
- Zainwestowanie w odnawialne źródła energii o niskim koszcie wytworzenia ciepła, w tym np. źródła geotermalne przez co najmniej 60 samorządów lub spółek komunalnych do 2030 r.
- Powołanie mobilnego ekodoradcy energetycznego w każdej gminie
- Opracowanie wymogów dotyczących standardu efektywności energetycznej nieruchomości komunalnych i socjalnych (wprowadzenie minimum energooszczędności)



Rolą tego raportu jest przybliżenie jego odbiorcom aktualnych możliwości i ograniczeń dla samorządów lokalnych w Polsce dotyczących energetycznej i klimatycznej sfery działań. Na tej podstawie zaproponowano rekomendacje dla rządu, jak wesprzeć samorzady w ich staraniach na rzecz ograniczenia zmiany klimatu i jej wpływu na nasze codzienne życie. Najpierw jednak warto omówić szanse, które wesprą ich realizację.

## SZANSE DO WYKORZYSTANIA

W 2024 roku pojawiło się kilka szans dla aktywniejszej realizacji polityki klimatycznej na poziomie lokalnym. Szans tych upatrujemy w kilku sferach: finansowaniu rozwoju ze źródeł europejskich, odnowieniu relacji między samorządami a rządem po wyborach parlamentarnych, poparciu i zaufaniu społecznym, współpracy z biznesem, współpracy z organizacjami. Poniżej krótko omówiono istotę każdej z nich.

### Finansowanie transformacji ze źródeł europejskich

Samorządy stoją przed olbrzymią szansą realizacji transformacji energetycznej i klimatycznej przy wsparciu funduszy europejskich. Na okres 2021-2027 przeznaczono dla Polski rekordową ich ilość, bo aż 170 mld EUR. Z tego znaczna część, bo ponad 30% Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Funduszu Spójności oraz Krajowego Planu Odbudowy będzie przeznaczona na transformację energetyczną i ochronę klimatu oraz środowiska. Według szacunków Fundacji Instytut na rzecz Ekorozwoju to ponad 20 mld EUR.

Co szczególnie istotne dla samorządów, prawdopodobnie większość tych środków na inwestycje ekologiczne będzie mogła zasilić budżety lokalne. Szacunkowo to nieco ponad 15 mld EUR, czyli 75% całej kwoty przeznaczonej na środowisko i klimat. **Biorąc pod uwagę liczbę samorządów lokalnych w Polsce, na każdą gminę – przy równym rozdysponowaniu środków – przypadłoby nawet 6 mln EUR funduszy europejskich.**

Analizując kompetencje samorządów oraz przeznaczenie środków z funduszy europejskich na poszczególne cele zestawiono w tabeli prawdopodobną dostępną dla samorządów lokalnych kwotę dofinansowania według tych celów.

Fundusze europejskie dostępne dla samorządów	mIn EUR
Transport miejski	3431
Drogi rowerowe	478
Adaptacja do zmian klimatu	4689
Budynki publiczne	1144
Odnawialne źródła energii	1256
Gospodarka cyrkularna	530
Gospodarka wodna	1730
Ochrona przyrody	600
Ciepłownictwo	1300
<b>Łącznie</b>	<b>15158</b>

Źródło: Opracowanie własne

Wydatkowanie takich funduszy na transformację energetyczną i ochronę klimatu będzie wymagało nie tylko sprawnej administracji na poziomie samorządów, ale także dobrych rozwiązań prawnych umożliwiających realizowanie przez nie inwestycji w tę transformację.

## Odnowienie relacji między samorządami a rządem

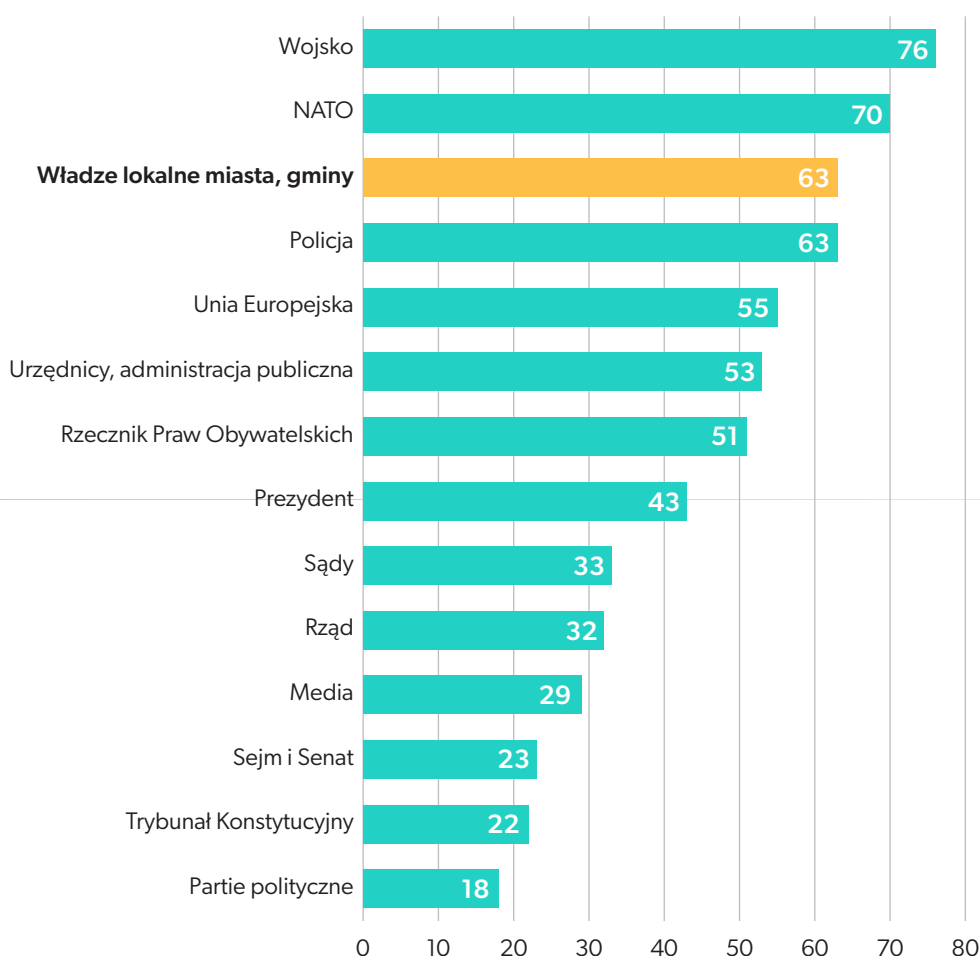
W październiku 2023 roku rozpoczęła się w Polsce nowa kadencja parlamentu. Zgodnie z wynikami wyborów rząd został utworzony z przedstawicieli partii politycznych, które bezpośrednio deklarują otwartość współpracy z samorządami oraz wspieranie modelu państwa, w którym istotną rolę odgrywa samorządność lokalna. Podczas sesji plenarnej [IX Europejskiego Kongresu Samorządów](#) w Mikołajkach obecny Minister ds. cyfryzacji powiedział, że rolą rządu jest wspieranie i współpraca z samorządami w realizacji ich misji, a wdrożenie zasady pomocniczości było podkreślane przez większość ekspertów.

Daje to nadzieję, że rola samorządów w świadczeniu wielu usług publicznych wzrośnie, a jednocześnie zwiększy się także zakres roli samorządów w realizacji transformacji ku gospodarce niskoemisyjnej i odpornej na zmiany klimatu. Nowe rozdanie polityczne w polskim Parlamencie może przede wszystkim zwiększyć ich samodzielność w podejmowaniu decyzji co do tego, jaki kierunek rozwoju należy realizować. Ta zwiększona decyzyjność może wynikać także z oczekiwań dotyczących poprawy sytuacji finansowej samorządów, zwłaszcza w zakresie wielkości dostępnych im środków własnych. Zwiększy to także odpowiedzialność samorządów za podjęte decyzje, które prawdopodobnie będą miały wysokie poparcie społeczne.

## Poparcie społeczne

Od wielu lat instytucje samorządowe są na czołowych miejscach w rankingach zaufania społecznego do instytucji publicznych. **W 2022 roku w badaniach CBOS samorządom ufało 63% badanych respondentów i był to trzeci wynik wśród badanych instytucji, za siłami wojskowymi i NATO.** Zaufanie co najmniej 53% polskiego społeczeństwa towarzyszy polskiej samorządności już od 20 lat.

### Poparcie społeczne do instytucji publicznych w Polsce



Źródło: [CBOS](#), 2022.

## Współpraca z biznesem

Lepsze perspektywy na współpracę z przedsiębiorstwami wiążą się z coraz powszechniejszym stosowaniem standardów odpowiedzialności społecznej i ekologicznej biznesu. Przez wiele lat były one stosowane przez przedsiębiorstwa dobrowolnie, choć pod czujnym okiem organizacji pozarządowych. Teraz przyczyniają się do rozpowszechnienia tych standardów także nowe przepisy Unii Europejskiej, m.in. [Dyrektywa o Społecznej Odpowiedzialności Biznesu](#), która została uchwalona w 2022 roku.

Zgodnie z tą dyrektywą przedsiębiorstwa muszą udostępniać publicznie w specjalnych raportach rocznych informacje na temat wpływu swojej działalności na zrównoważony rozwój. W zakres ujawnianych informacji należą te o wpływie przedsiębiorstw na środowisko, klimat oraz tzw.: społeczności dotknięte, czyli społeczności lokalne, na które wpływ ma działalność firmy. Wpływ na te społeczności może dotyczyć m.in.: ich praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych społeczności (na przykład odpowiednich warunków mieszkaniowych, żywności, wody i warunków sanitarnych, oddziaływania na grunty i na bezpieczeństwo). Otwiera to drogę do jeszcze większego jawnego udziału przedsiębiorstw w lokalnym rozwoju gospodarczym.

Ponadto coraz powszechniejsze jest dążenie firm do zapewnienia sobie taniej energii ze źródeł odnawialnych. Ponieważ najlepszym sposobem na jej pozyskanie jest realizacja instalacji w pobliżu lokalizacji swoich zakładów wytwórczych lub usługowych, firmy będą poszukiwały możliwości realizacji takich instalacji za zgodą wspólnot lokalnych, które reprezentują władze samorządowe. Otwiera to drogę do kooperacji samorządów z przedsiębiorstwami na tym polu w różnych możliwych formach, a w szczególności klastrów energii i spółdzielni energetycznych.



## Współpraca z organizacjami pozarządowymi

Samorządy mogą też bardziej tworzyć się na współpracę z organizacjami społecznymi. Dla wielu organizacji pozarządowych naturalnym kierunkiem jest dialog i współpraca z samorządem lokalnym. Znalazło to swój wyraz w stworzonych już w 2003 roku [przepisach o wolontariacie i organizacjach pożytku publicznego](#), które ustanowiły obowiązek tworzenia przez samorządy programów współpracy z organizacjami pozarządowymi. Dotychczas jednak w wielu samorządach – zwłaszcza niewielkich i wiejskich – organizacje pozarządowe były rzadkością.

Stopniowo jednak dostęp do funduszy europejskich, a następnie krajowych, zwiększył znacznie aktywność obywateli w organizacjach pozarządowych. Najpierw stało się to za sprawą tzw.: Lokalnych Grup Działania, które otworzyły na tego typu działalność samorządy wiejskie. Dziś fundusze europejskie wspierają za pomocą podobnego mechanizmu, tzw.: Rozwoju Lokalny Kierowany przez Społeczność (RLKS) działalność pozarządową niezależnie od typu gminy. Ponadto rząd zaoferował znaczne fundusze na rozwój organizacji pozarządowych poprzez mechanizmy zarządzane przez Narodowy Instytut Wolności.

W efekcie – zgodnie z cyklicznymi [reportami o kondycji organizacji pozarządowych](#) Fundacji Klon/Jawor – liczba organizacji pozarządowych w Polsce od 2001 do 2021 roku nieprzerwanie rośnie i jest dziś już ich ponad 130 tys. To oznacza, że średnio ponad 50 organizacji przypada na jedną gminę, co znacznie zmniejsza prawdopodobieństwo braku takiej organizacji w którejkolwiek gminie. Dodatkowo coraz więcej organizacji pozarządowych deklaruje działalność lub zainteresowanie dziedziną ochrony środowiska.

Wszystkie te nowe szanse zderzają się z możliwościami samorządów nadanymi im przez prawo krajowe. O tym w kolejnej części raportu.

## CO SAMORZĄDY LOKALNE MOGĄ, A CZEGO NIE?

Możliwości aktywnego działania samorządów lokalnych w zakresie energii i klimatu są tak szerokie, jak umożliwiają im to ustawy. Tylko w przypadku samorządów gminnych Konstytucja RP oraz ustawa o samorządzie gminnym gwarantuje im możliwość realizacji wszystkich zadań samorządu terytorialnego, które nie są zastrzeżone dla innych podmiotów, w praktyce niewiele gmin jest na tyle odważnych, aby przekraczać granice nakreślone w ustawie. W poniższej tabeli zestawiono wszystkie te kompetencje samorządów lokalnych, które wiążą się tematycznie z zagadnieniami ochrony klimatu i zarządzania energią. Ponieważ jest to szeroka dziedzina działalności, kompetencji tych jest wiele.

Gminne	Powiatowe
Ład przestrzenny, gospodarka nieruchomościami, ochrona środowiska i przyrody oraz gospodarka wodna	Administracja architektoniczna i budowlana
Lokalny transport zbiorowy	Transport zbiorowy i drogi publiczne
Ochrona zdrowia	Promocja i ochrona zdrowia
Gminne budownictwo mieszkaniowe	Gospodarka nieruchomościami
Edukacja publiczna	Edukacja publiczna
Zieleń gminna i zadrzewienia	Gospodarka wodna
Porządek publiczny i bezpieczeństwo obywateli oraz ochrona przeciwpożarowa i przeciwpowodziowa, w tym wyposażenie i utrzymanie gminnego magazynu przeciwpowodziowego	Ochrona środowiska i przyrody
Utrzymanie gminnych obiektów i urzędzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych	Utrzymanie powiatowych obiektów i urzędzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych
Wodociągi i zaopatrzenie w wodę, kanalizacja, usuwanie i oczyszczanie ścieków komunalnych, utrzymanie czystości i porządku oraz urzędzeń sanitarnych, wysypisk i unieszkodliwiania odpadów komunalnych, zaopatrzenie w energię elektryczną i ciepłą oraz gaz	Ochrona przeciwpowodziowa, w tym wyposażenie i utrzymanie powiatowego magazynu przeciwpowodziowego, przeciwpożarowej i zapobiegania innym nadzwyczajnym zagrożeniom życia i zdrowia ludzi oraz środowiska
	Rolnictwo, rybactwo i żegluga śródlądowa
	Pomoc społeczna

Źródło: Opracowanie własne.

Są to kompetencje nakreślone ogólnie. W szczegółach gminy i powiaty są bardzo często ograniczone w swoich działaniach bardziej szczegółowymi uregulowaniami prawnymi lub ich brakiem w poszczególnych ustawach dotyczących zagadnień związanych z klimatem.

**Przykładem działania, w którym gminy mają znaczące możliwości i z nich korzystają jest ciepłownictwo.** Gminy dysponują sieciami cieplnymi lub źródłami ciepła bezpośrednio lub pośrednio poprzez spółki do tego powołane będące własnością gminy lub ze znaczącym udziałem finansowym gminy. Wiele gmin zainwestowało w wymianę własnych źródeł ciepła sieciowego na geotermalne, biomasowe lub biogazowe. W części, zwłaszcza większych miast, np. Łodzi, Warszawie, gestorami sieci i źródeł ciepła są spółki całkowicie prywatne, jednak nadal władze miasta prowadzą intensywny dialog związany z zarządzaniem tymi sieciami

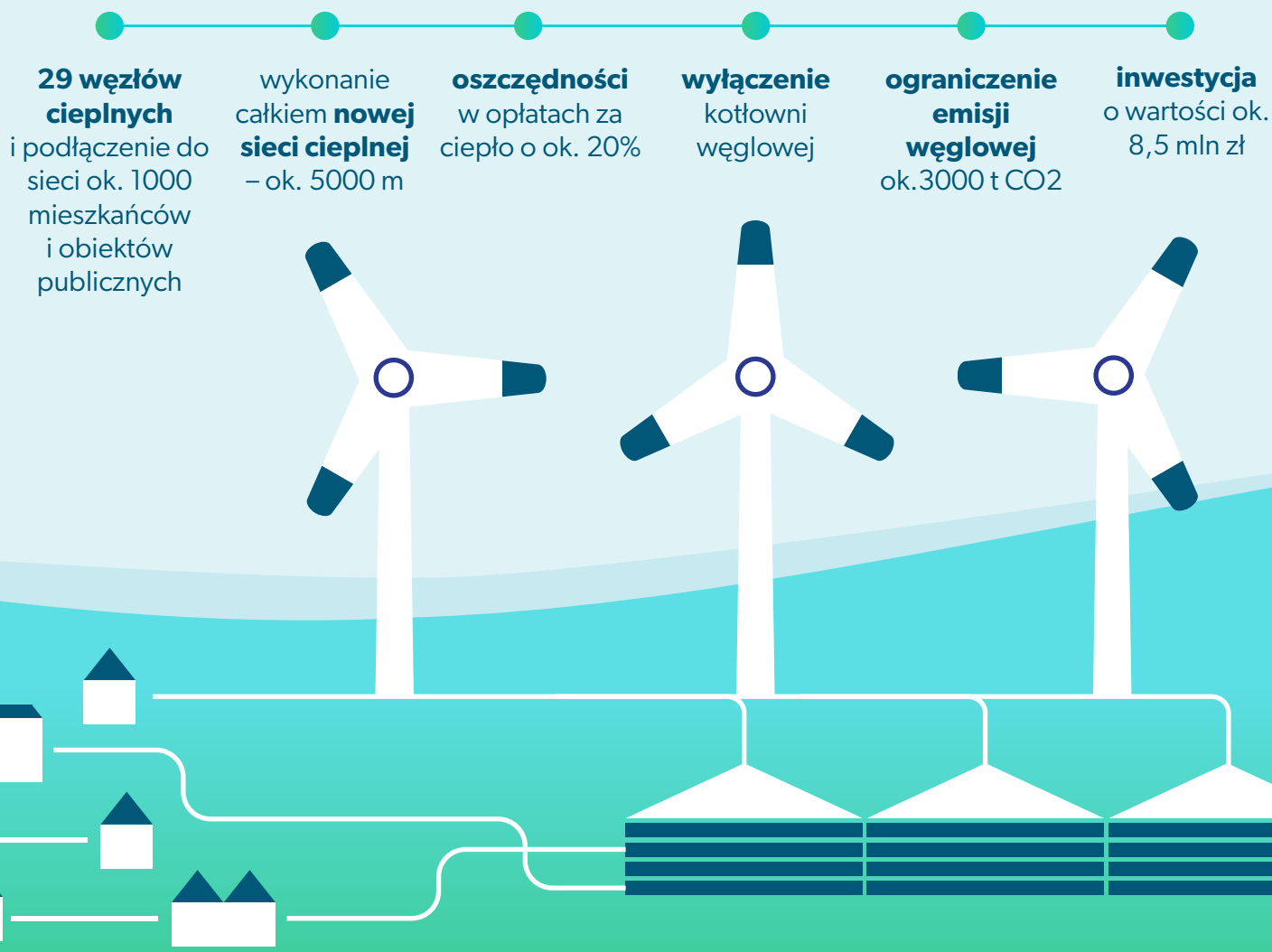


na rzecz mieszkańców. Nawet w zakresie ciepłownictwa rozproszonego w domach indywidualnych gminy znalazły środek do wspierania wymiany źródeł ciepła na niskoemisyjne w postaci Programów Ograniczenia Niskiej Emisji.

**Przykładem działania, w którym gminy mają jedynie iluzoryczne możliwości jest zarządzanie energią elektryczną.** Gminy mogą planować zaopatrzenie w energię elektryczną poprzez specjalny założenia do planu zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe oraz sieci elektroenergetyczne poprzez planowanie przestrzenne. Są jednak w praktyce zmuszone do dostosowywania tych planów do zamierzeń przedsiębiorstw energetycznych zarządzających sieciami energetycznymi na ich terenie, którymi są głównie spółki skarbu państwa – znacznie silniejsze od gmin na rynku energii. Praktycznie żadna z wielu gmin, które zainwestowały we własne źródła odnawialne, nie może wykorzystać produkowanej energii elektrycznej bezpośrednio na swoim obszarze. Miasto Bydgoszcz, które już obecnie produkuje w swoich instalacjach tyle energii elektrycznej, iż mogłoby zasilać nią całe miasto, od dłuższego czasu, bezskutecznie szuka odpowiedniego rozwiązania prawnego, aby ta energia skutecznie trafiła głównie do mieszkańców z terytorium miasta.

Zarządzanie ciepłem i energią elektryczną to przykłady z dwóch przeciwległych biegunów możliwości samorządów lokalnych. Aby lepiej przedstawić skalę barier stojących przed samorządami lokalnymi w zarządzaniu energią i klimatem przeprowadziliśmy własne analizy i dyskusję z ekspertami, której wyniki przedstawiono w kolejnym rozdziale.

## Potęgowo Polska, 2020



## CO SAMORZĄDY LOKALNE ROBIĄ, CZEGO NIE I DLACZEGO?

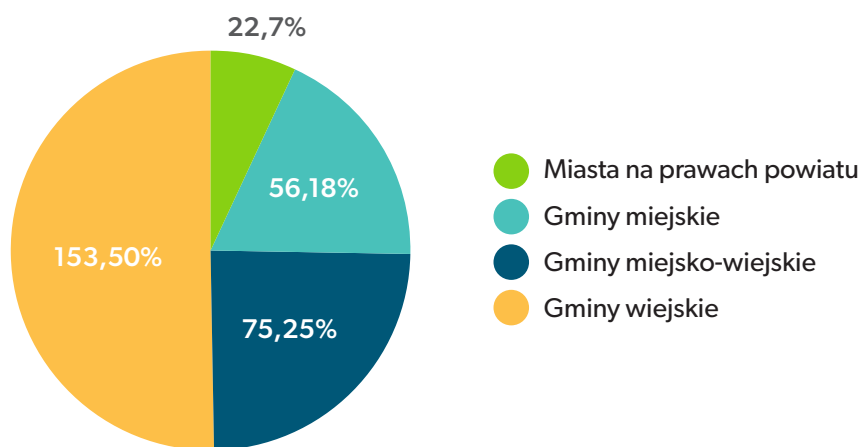
Aby rozpoznać stan działalności samorządów w zakresie energii i klimatu na początku 2024 roku przygotowując ten raport zrealizowaliśmy dwa działania:

1. Przeprowadziliśmy wśród 306 gmin kwestionariusz zbierający informacje na temat przygotowywanych przez nich planów związanych z energetyką i klimatem. Analizując wyniki tego badania traktujemy planowanie gminne, jako lustro, w którym przejawia się aktywność samorządów w zakresie energii i klimatu.
2. Zidentyfikowaliśmy w różnego rodzaju raportach na temat działalności samorządów te problemy, z którymi zmagają się samorządy w zakresie energii i klimatu oraz poprosiliśmy kilkudziesięciu ekspertów o ich weryfikację podczas specjalnych warsztatów on-line w dniu 9 marca 2024. Eksperci pochodzili z organizacji wymienionych na końcu opracowania.

### Wyniki kwestionariusza dla gmin

W ankiecie wzięło udział 306 gmin, wśród których 22 były miastami na prawach powiatu, 56 gminami miejskimi, 75 gminami miejsko-wiejskimi oraz 153 gminami wiejskimi.

#### Typy gmin biorące udział w ankiecie



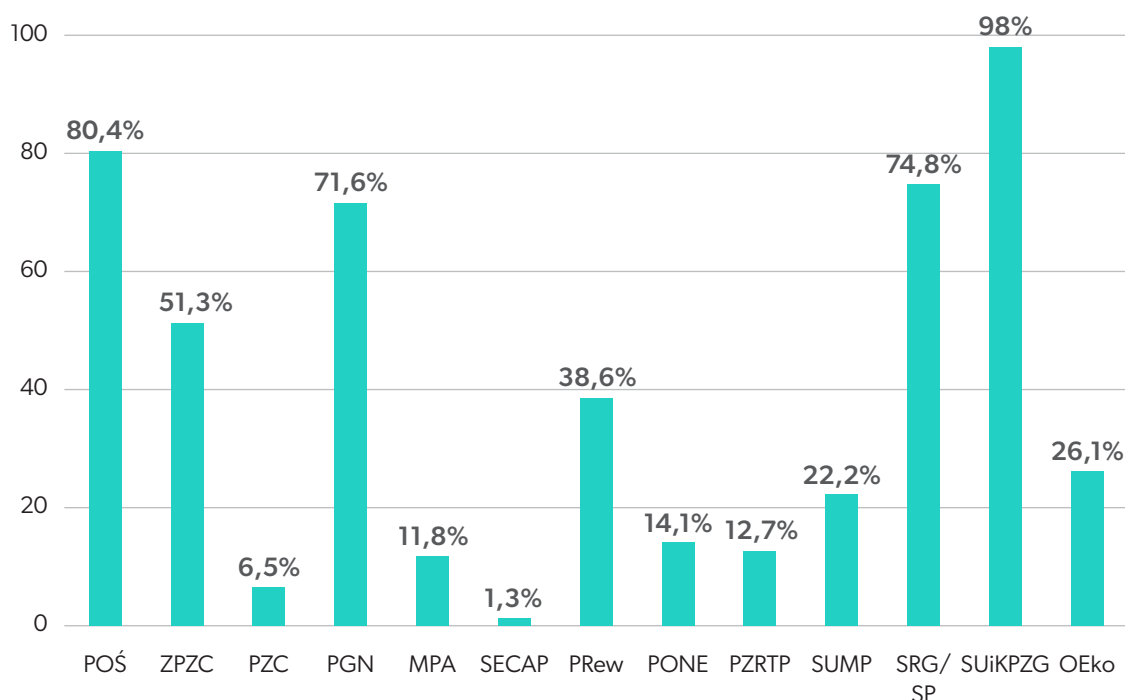
Źródło: Opracowanie własne

W tym miejscu relacjonujemy jedynie najważniejsze wyniki zrealizowanego przez nas kwestionariusza dla gmin. Warto nadmienić, że kwestionariusz zbierał informacje na temat posiadania oraz aktualności w gminach różnych dokumentów planistycznych, w których mogą znajdować się działania z zakresu energii i klimatu. Pytaliśmy o następujące dokumenty planistyczne:

- Program ochrony środowiska – POŚ (obowiązkowy);
- Założenia do planu zaopatrzenia w ciepło energię elektryczną i paliwa gazowe – ZPZC (obowiązkowy);
- Plan zaopatrzenia w ciepło energię elektryczną i paliwa gazowe – PZC (nieobowiązkowy);
- Plan gospodarki niskoemisyjnej – PGN (nieobowiązkowy);
- Miejski plan adaptacji – MPA (nieobowiązkowy);
- Plan zrównoważonego wykorzystania Energii i klimatu, tzw.: SECAP (nieobowiązkowy);

- Plan rewitalizacji – PRew (nieobowiązkowy);
- Plan ograniczenia niskiej emisji – PONE (nieobowiązkowy);
- Plan zrównoważonego rozwoju transportu publicznego – PZRTP (nie dotyczy wszystkich gmin);
- Plan zrównoważonej mobilności tzw.: SUMP (nie dotyczy wszystkich gmin);
- Strategia rozwoju gminy lub Strategia rozwoju ponadlokalnego – SRG/SP (obowiązkowy);
- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania gminy – SUIKPZG (obowiązkowy);
- Opracowanie ekofizjograficzne (obowiązkowy) – OEko;

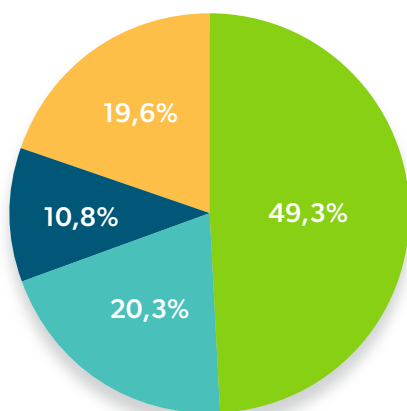
### Jak wiele gmin planuje działania w zakresie energii i klimatu?



Źródło: Opracowanie własne

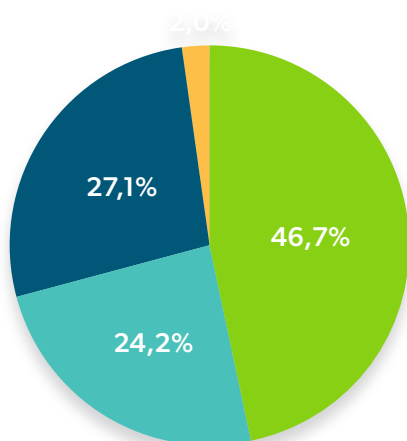
Tylko nieliczne dokumenty planistyczne posiadają prawie wszystkie gminy, mimo iż niektóre dokumenty gminy powinny wykonywać na mocy obowiązku ustawowego. Najpowszechniej występującym dokumentem jest Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania gminy, który posiada 98% samorządów, ale to nadal nie wszystkie. Na drugim miejscu jest Program Ochrony Środowiska, posiadany przed ponad 80% samorządów, ale nie wszystkie. Obydwa te dokumenty są obowiązkowe i obydwa obejmują znaczący zakres tematów związanych z energią i klimatem. Jeśli dodamy do tego fakt, że ponad 71% gmin posiada Plany Gospodarki Niskoemisyjnej planowanie w zakresie energii i klimatu można uznać za popularne. Jednak informacje dotyczące okresu uchwalenia tych dokumentów przynoszą mniej optymistyczny obraz.

### Programy Ochrony Środowiska w gminach

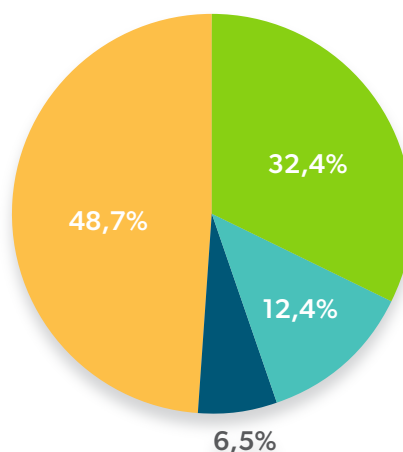


- Uchwalone lub aktualizowane po 2020 roku
- Uchwalone lub aktualizowane 2015-2020
- Uchwalone lub aktualizowane przed 2015 rokiem
- Brak

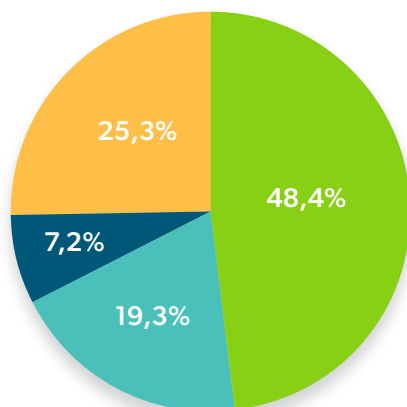
### Studium gminne



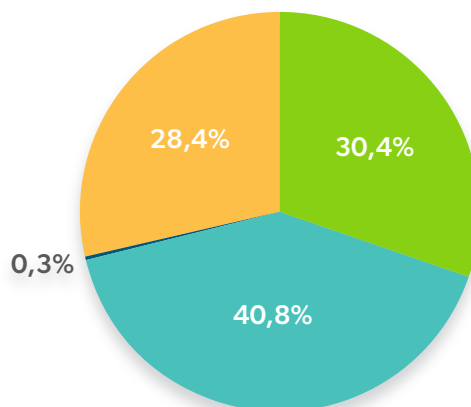
### Założenia do Planów Zaopatrzenia w Ciepło



### Strategie rozwoju w gminach



### Plany Gospodarki Niskoemisyjnej w gminach



Źródło: Opracowanie własne

W istocie jedynie ok. 49% gmin posiada Programy Ochrony Środowiska uchwalone po 2020 roku, więc można je uznać za w pełni aktualne. Tylko ok. 32% gmin posiada Założenia do planu zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe uchwalone po 2020 roku, więc można je uznać za w pełni aktualne. Tylko ok. 30% gmin posiada Plany Gospodarki Niskoemisyjnej uchwalone lub aktualizowane po 2020 roku, więc można je uznać za w pełni aktualne. Również tylko ok. 48% gmin posiada aktualne strategie rozwoju lub jest objęta aktualnymi strategiami rozwoju ponadlokalnego. Pozostałe dokumenty tego typu są znacznie mniej aktualne, a tym nawet 7% z nich powstało przed 2015 rokiem. Zaledwie ok. 46% gmin posiada aktualne Studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego. Pozostałe dokumenty są tego typu znacznie mniej aktualne, w tym nawet ponad 27% z nich powstało przed 2015 rokiem.

Na pozytywne wyróżnienie zasługuje ponadto 5 gmin, które posiadają dokument pn. Strategia rozwoju elektromobilności. Biorący udział w ankiecie Hrubieszów zasługuje na szczególne uznanie, ponieważ przygotował „Mapę drogową transformacji miasta w kierunku neutralności i odporności klimatycznej”. Poza metropoliami miejskimi jest jedyna gmina, która odważyła się na taki krok.

Zatem przed władzami samorządowymi wyłonionymi w wyborach samorządów w 2024 roku jest wiele pracy, aby dostosować planowanie w zakresie energii i klimatu do aktualnych oczekiwań związanych z polityką klimatyczną. A w ślad za planowaniem powinny iść działania, zwłaszcza te, których gminy dziś nie realizują wystarczająco aktywnie. O tym wiemy z rozmowy przeprowadzonego warsztatu z ekspertami.



## Wyniki warsztatu ekspertów

Podczas warsztatu zaproszeni przez nas eksperci w niżej opisany sposób sformułowali problemy samorządów z działalnością w zakresie energii i klimatu.

### Dlaczego samorzady nie planują transformacji energetycznej i ochrony klimatu?

1. Samorzady są przytłoczone liczbą dokumentów planistycznych do przygotowania, a znaczna część z nich (co najmniej 4) dotyczy energetyki i klimatu. Temat ten bywa także elementem innych wymaganych od samorządów dokumentów strategicznych. Są sytuacje, w których samorzady byłyby gotowe przygotować jeden dokument planistycznych w zakresie energii i klimatu, ale oczekiwania instytucji krajowych to uniemożliwiają.
2. Wiele dokumentów planistycznych wykonywanych na podstawie ustaw lub wytycznych z poziomu krajowego jest zbyt ogólnikowych. Częściowo wynika to z braku dostępu do szczegółowych danych dla gmin dotyczących analizowanych zagadnień, a częściowo z braku szczegółowej metodyki przygotowanej na rzecz wszystkich samorządów przez instytucje krajowe. Częściowo wynika to z niestabilności prawa, która utrudnia stawianie i realizowane stabilnych długoterminowych celów. Częściowo wynika to z faktu, iż dokumenty tworzone są po to, by spełnić wymóg formalny (obowiązek ustawowy lub oczekiwania grantodawcy), a nie zaspokoić faktyczne potrzeby analityczne danego samorządu.

### Dlaczego samorzady mało aktywnie inwestują w energetykę i klimat?

3. Samorzady nie mają obecnie wystarczających kompetencji ustawowych oraz finansowania, aby całościowo na poziomie lokalnym zajmować się zagadnieniami energetyki i klimatu. Przeglądu w zakresie istniejących kompetencji gmin wymagają przepisy dotyczące w szczególności:
  - a. klastrów energii,
  - b. efektywności energetycznej budynków oraz sieci ciepłowniczych,
  - c. tworzenia i zarządzania lokalnymi systemami energetycznymi opartymi o odnawialne źródła energii własne,
  - d. prywatne oraz administrowane w formie społeczności energetycznych,
  - e. tworzenia systemu niskoemisyjnego transportu publicznego i elektromobilności,
  - f. gospodarowania wodą deszczową oraz zielenią miejską.
4. Wiele samorządów wciąż posiada duże zapóźnienia rozwojowe w innych obszarach niż energia i klimat, a więc nie są to dla nich priorytetowe kierunki rozwoju. Inwestowanie w zakresie energii i klimatu w takich samorządach wymaga zagwarantowania, że inwestycje te zapewnią możliwości dodatkowych korzyści w innym zakresie, gdzie wciąż występują zapóźnienia rozwojowe.

## Czemu samorządy w niewielkim stopniu współdziałają z mieszkańcami dla ochrony klimatu?

5. Wiele lokalnych samorządów wciąż w zbyt małym stopniu włącza swoich mieszkańców w procesy planowania lokalnego rozwoju, które sprzyjają edukacji lokalnej ludności także w zakresie klimatu. Jednocześnie mieszkańcy często nie włączają się aktywnie w konsultacje społeczne, ponieważ nie są przyzwyczajani przez administrację gminną do stałego udziału w jej pracach (konsultacje są często działaniem okazjonalnym, wcześniej nie zaplanowanym) przez co wykazują niski poziom aktywności obywatelskiej – to coś w rodzaju błędnego koła. Aktywności mieszkańców nie sprzyja także niski poziom z nauczania szkolnego w tym zakresie, oraz ogólnikowość konsultowanych dokumentów.
6. Kadry administracji samorządowej nie są wystarczające liczebnie oraz nie są wystarczająco przygotowane merytorycznie, aby na poziomie każdego samorządu lokalnego prowadzona była kompleksowa polityka rozwoju, w tym szczególnie w zakresie energetyki i klimatu. Brak przygotowania dotyczy także partycypacji społecznej. Problem ten częściowo jest powiązany z kwestią finansową – doświadczone i dobrze wykształcone kadry nie otrzymują wystarczająco wysokich wynagrodzeń w instytucjach samorządowych. Problem ten częściowo jest związany z polaryzacją sceny politycznej – eksperci nie chcą angażować się w pracę w samorządzie nie mając gwarancji, że ich praca jest oceniana bezstronnie i obiektywnie, a nie przez wzgląd na podziały polityczne.

## Czemu samorządy opóźniają działania na rzecz transformacji energetycznej i ochrony klimatu?

7. Zaniedbania administracji krajowej w zakresie planowania energetyki i klimatu dają negatywny sygnał samorządom lokalnym, iż tematyka energetyki i klimatu nie jest zadaniem priorytetowym. Brak jest wielopoziomowego spojrzenia na zarządzanie kwestiami klimatu w Polsce, aby odpowiednio przypisać kompetencje krajowe, regionalne i lokalne. Jednocześnie krajowy poziom zarządzania prawdopodobnie nie jest obecnie świadomy jak dalece niektóre samorządy skutecznie osiągnęły określone dla nich cele w zakresie energii i klimatu.

Oprócz problemów z planowaniem transformacji energetycznej i klimatycznej, a także barier dostrzeganych przez ekspertów ważna jest także świadomość kadr samorządów lokalnych w zakresie zmiany klimatu. Czas zapoznać się z jej stanem.



# ŚWIADOMOŚĆ KLIMATYCZNA W SAMORZĄDZIE LOKALNYM

Przygotowując raport dokonano także przeglądu badań świadomości pracowników administracji gminnej w zakresie ochrony środowiska i klimatu. Oto streszczenie najważniejszych wniosków.

## Od entuzjazmu do świadomej konieczności

Pracownicy samorządów są jedną z bardziej entuzjastycznie nastawionych do transformacji energetycznej grup społeczeństwa, a jednocześnie jedną z bardziej świadomych przyczyn i konsekwencji zmiany klimatu. Kiedy w 2011 roku nasz zespół przeprowadził badania świadomości samorządów dotyczące zmiany klimatu w ramach projektu „[Dobry klimat dla powiatów](#)” (DOKLIP), stwierdziliśmy wysoki entuzjazm wobec nowych rozwiązań związanych z transformacją energetyczną, jednak nie był on podbudowany solidną wiedzą o tym, jak te rozwiązania są osadzone w wynikającej z wiedzy naukowej polityce klimatycznej.

Jednak już [badania przeprowadzone przez projekt ADAPTCITY](#) w 2015 i 2019 roku pokazały, że pomiędzy tymi latami świadomość zmian klimatu wśród samorządowców znalazła solidne oparcie w doświadczeniu kolejnych ekstremalnych zjawisk pogodowych, na które władze samorządowe musiały znajdować własne recepty. Po 2022 roku świadomość ta została dodatkowo podbudowana doświadczeniami kryzysu energetycznego wywołanego wojną w Ukrainie. [Badanie Instytutu Spraw Publicznych](#) (ISP) przeprowadzone w 2023 roku ujawnia, że samorządowcy, kierowani doświadczeniami zdobytymi podczas tego kryzysu, są zgodni co do tego, że należy decentralizować i liberalizować rynek energii, rozwijać energetykę obywatelską i odnawialne źródła energii. Zauważają także, że nie ma odwrotu od dekarbonizacji.

Zatem po nieco ponad dekadzie edukacji na rzecz klimatu konieczność zmian dotychczasowego modelu energetycznego wydaje się zatem silnie ugruntowana i jednocześnie osadzona w wiedzy o tym, że klimat się zmienia i my możemy aktywne temu przeciwdziałać.

## Samorządy działają

To właśnie samorządy są areną wielu działań na rzecz klimatu, choć nie zawsze te działania są podejmowane z pełną świadomością ich wpływu na ochronę klimatu. Według badania pt.: „[Urzednicy Pomorza](#)” z 2022 roku w największej liczbie samorządów aktywnie zajmowano się termomodernizacją budynków i ograniczeniem zużycia energii w różnych formach (59,1% respondentów). Podejmowano także liczne inicjatywy edukacyjne (54,1% respondentów) oraz mające na celu zmniejszenie zużycia materiałów i zasobów (51,6% respondentów). Były to niewątpliwie głównie przedsięwzięcia oszczędnościowe. Jednocześnie jednak wiele samorządów wciąż inwestowało w niskoemisyjne źródła energii (33%), środki transportu (14,5%) oraz retencję wody opadowej (18,3%).

Bazując na wcześniejszych raportach warto zauważyć, że podobne działania były już realizowane intensywnie przez samorządy we wcześniejszych latach, zmieniały się jedynie priorytety. Raporty projektów DOKLIP i ADAPTCITY pokazują, że w 2011 roku priorytetem były inwestycje w odnawialne źródła energii, w 2015 roku w segregację odpadów, a w 2019 roku w wymianę źródeł ciepła. W 2022 roku priorytetem było oszczędzanie energii, głównie poprzez termomodernizację, ale ogółem front robót na rzecz klimatu w samorządach wciąż był szeroki.

Rok	DOKLIP 2011	ADAPTCITY 2014	ADAPTCITY 2019	URZĘDNICY POMORZA 2022
<b>Najważniejsze priorytety w ochronie środowiska realizowane przez samorządy lokalne</b>	Inwestycje w odnawialne źródła energii	Uporządkowanie gospodarki odpadami – wprowadzenie segregacji odpadów u źródła	Wymiana pieców węglowych na źródła powodujące niższe zanieczyszczenie powietrza	oszczędzanie energii poprzez termomodernizację i doraźne ograniczenie jej wykorzystania

Źródło: Opracowanie własne.



## Bariery przeszkadzają

Prowadząc tak szeroko zakrojony program inwestycyjny samorządy nie mogły nie zauważać problemów, które napotykają podczas realizacji swoich działań. Mimo upływającego czasu bariery w realizacji inwestycji i działań na rzecz klimatu w samorządach niewiele się zmieniają. W 2022 roku samorządowcy z Pomorza wskazują na niską świadomość społeczną (75,7% respondentów), jako główną barierę dla działań na rzecz klimatu. Jednak podobnie wysoko ta bariera była dostrzegana w badaniach ADAPTCITY w roku 2019 (74,3%) czy DOKLIP w roku 2011 (76,6%).

Niestety wraz z kryzysem energetycznym wywołanym wojną w Ukrainie wzrosło dla samorządowców znaczenie bariery finansowej. Instytut Spraw Publicznych badając wpływ kryzysu na samorządy stwierdził, że pojawiły się problemy z pokryciem wydatków bieżących wywołane wysokimi cenami mediów czy też dotkliwszy stał się brak środków na pokrycie wkładów własnych do inwestycji finansowanych z grantów. Wypowiedzi świadczące o takich problemach można znaleźć także w innych badaniach i [wywiadach z samorządowcami](#) z ostatniego okresu. Znaczenie tej bariery dostrzegły także badania samorządowców z Pomorza, którzy w 71,3% stwierdzili taki problem, a także badania ADAPTCITY i DOKLIP, w których był on także wymieniany niezmiennie przez 65-75% ankietowanych.

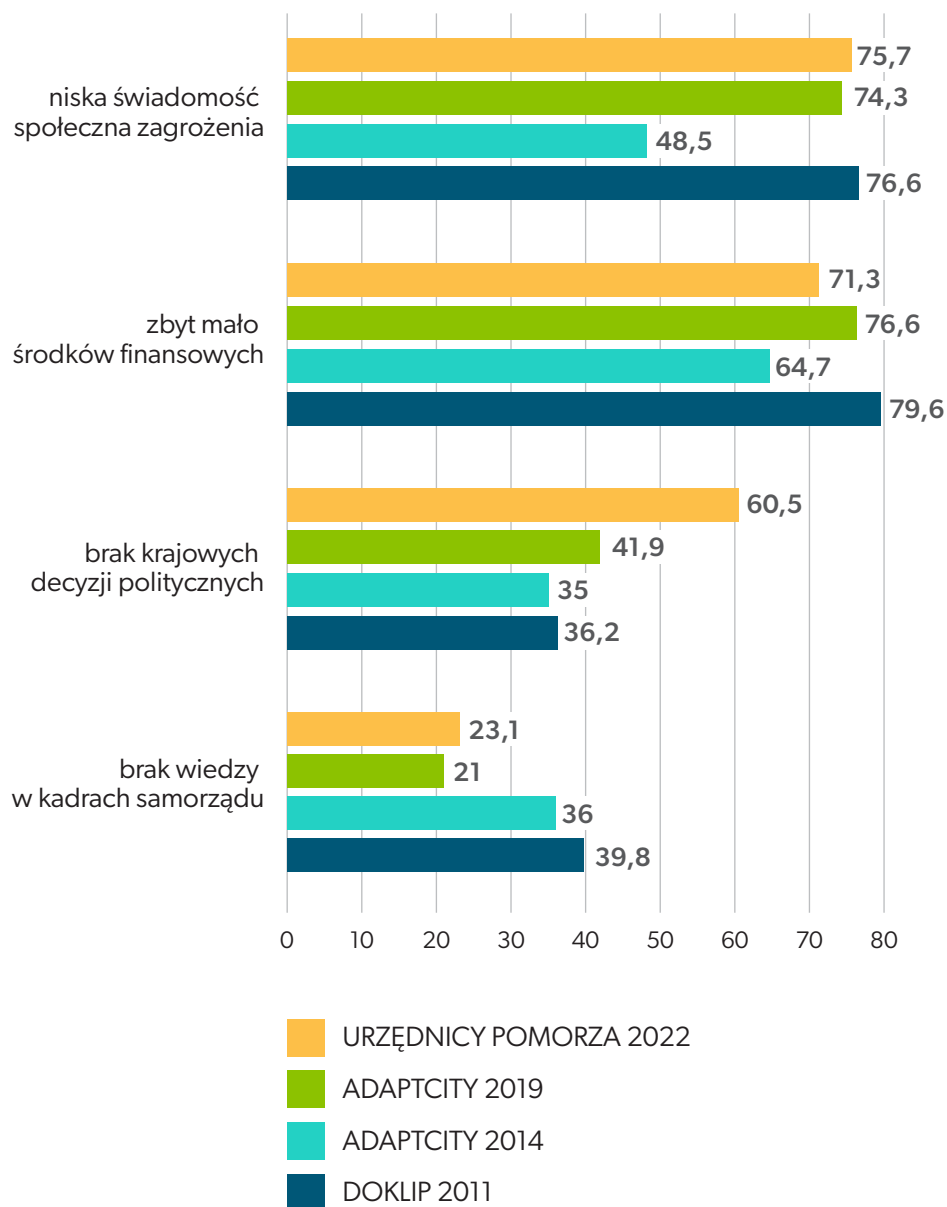
Wydaje się jednak, że w ostatnim czasie ten problem finansowy zyskał także konkretną charakterystykę. Mianowicie w badaniu ISP zauważono, że w coraz większym stopniu samorządy stały się uzależnione od środków pochodzących spoza ich budżetów, co zwiększało ich narażenie na wysokie wahania dochodów. Objawy te zdradzają tendencję do niebezpiecznego zwiększania się wpływu instytucji rządowych na działalność samorządową, a tym samym zmniejszenia się niezależności samorządów. Pokazuje to także zmniejszający się pomiędzy latami 2014-2021 [Indeks Samorządności](#) śledzony przez naukowców z Uniwersytetu Warszawskiego.

Prawdopodobnie między innymi dlatego narastającą w ostatnich latach barierą dla działań na rzecz klimatu stał się brak odpowiednich decyzji politycznych – w domyśle – poza sferą samorządową, czyli w instytucjach krajowych. Aż 60,5% samorządowców z pomorza stwierdziło taki problem w 2022 roku, ale już w 2019 roku 41,9% respondentów z całego kraju stwierdziło tak w badaniach ADAPTCITY. We wcześniejszych badaniach problem ten był słabiej dostrzegany, co świadczy o tym, że ta bariera miała mniejsze znaczenie.

Nieco tracącymi na znaczeniu barierami są także wiedza i doświadczenie kadr samorządu. Takie braki w 2022 roku zauważało jeszcze 23,1% samorządowców z Pomorza, ale w 2011 roku w próbie ogólnopolskiej DOKLIP takie braki były wskazywane przez aż 38,9% respondentów. Kryzys energetyczny związany z wojną w Ukrainie na pewno wymógł na wielu pracownikach samorządu konieczność szybkiego dokończenia się w zakresie spraw związanych z energią, a być może także i klimatem. Być może właśnie dlatego możemy dziś mówić, że samorządowcy są nośnikami niskoemisyjnej transformacji energetycznej zarówno w zakresie działań, ale i w sferze wartości oraz wiedzy. Dlatego należy przekazać na poziom samorządu lokalnego znacznie więcej odpowiedzialności za wprowadzanie korzystnych dla klimatu zmian i rozwiązań. Otwiera to przestrzeń na rekomendacje, jak to osiągnąć.



**Potrzymanie wybranych barier w działaniach  
na rzecz ochrony klimatu przez samorządowców  
w latach 2011-2022**



Źródło: Opracowanie własne.

## REKOMENDACJE

Poniżej przedstawiamy rekomendacje dla rządu na rzecz współdziałania z samorządami lokalnymi w zakresie energii i klimatu. Rekomendacje te zostały wypracowane wspólnie z ekspertami podczas warsztatu dnia 9 marca 2024 roku. Lista organizacji, z których pochodzili eksperci znajduje się na końcu opracowania.

### Umożliwić skuteczne planowanie transformacji energetycznej i ochrony klimatu

1. Zagadnienia energetyki i klimatu powinny być włączone do planowania społeczno-gospodarczego oraz planowania przestrzennego samorządów lokalnych w Polsce, a nie być realizowane za pomocą osobnych dokumentów planistycznych - typu miejski plan adaptacji (MPA), plan gospodarki niskoemisyjnej (PGN) czy plan zaopatrzenia w ciepło (PZC). Wymagania wynikające z przepisów krajowych powinny umożliwić stworzenie spójnego systemu zarządzania dokumentami planistycznymi w samorządzie o różnym poziomie szczegółowości: od pojedynczych dokumentów strategicznych o długim horyzoncie realizacji celów – gdzie energia i klimat powinny mieć swoje własne cele, po wykonywane w większej liczbie dokumenty operacyjne możliwe do bieżącej aktualizacji bez naruszania celów strategicznych – gdzie energia i klimat mogą być zawarte w jednym lub kilku dokumentach. Przy czym dokumenty operacyjne powinny uzupełniać się wzajemnie, ale nie powinny nakładać się tematycznie. Konieczne jest planowanie zagadnień związanych z przeciwdziałaniem zmianie klimatu (mitygacją) oraz dostosowaniem się do zmian klimatu (adaptacją) w ramach jednego dokumentu, a nie osobnych, jak to ma miejsce obecnie.
2. Liczba dokumentów strategicznych przygotowywanych na szczeblu lokalnym powinna ulec ograniczeniu na rzecz tworzenia dokumentów o charakterze zintegrowanym, w których władze krajowe mogą wyznaczać pewien zakres analiz lub działań obowiązkowych – w tym zakresie powinny się znajdować zagadnienia energetyki i klimatu. Wskazane jest, aby odpowiedzialne za klimat ministerstwo przygotowało jednolite, szczegółowe wytyczne dotyczące przygotowania tej części dokumentu, która dotyczy energii i klimatu. Dokumenty strategiczne powinny być realizowane poprzez dokumenty operacyjne, których liczba i zakres powinna być dostosowywana do możliwości i potrzeb różnej wielkości gmin.

### Aktywnie włączyć mieszkańców w proces transformacji

3. Przygotowaniu dokumentów planistycznych przez samorzady lokalne powinny obowiązkowo towarzyszyć procesy edukacji i partycypacji społecznej, na które w samorządzie powinien być przeznaczony osobny budżet. Edukacja w sprawach związanych z realizacją celów strategicznych powinna być realizowana w sposób ciągły, np. poprzez cykliczne wydarzenia z udziałem mieszkańców. Na obecnym etapie rozwoju kraju można stworzyć katalog procesów partycypacji społecznej, który mógłby być opisany w rządowych wytycznych lub ustawie. Każdemu procesowi partycypacji powinien towarzyszyć program komunikacji z mieszkańcami określający planowane efekty procesu. Jednym z takich efektów powinien być zakres rozpatrzenia i uwzględnienia uwag mieszkańców w postaci raportu z procesu partycypacji.
4. Samorzady lokalne powinny w większym stopniu współpracować z lokalnymi interesariuszami polityki klimatycznej: organizacjami pozarządowymi, jednostkami naukowymi, przedsiębiorstwami i innymi zainteresowanymi przy przygotowaniu np. dokumentów strategicznych. Samorzady mogą powoływać grupy robocze składające się z przedstawicieli różnych grup zainteresowanych kwestiami energetyki i klimatu, aby zapewnić szeroką partycypację w przygotowane dokumenty.

## Zwiększyć możliwości inwestycyjne i administracyjne samorządów w zakresie energii i klimatu

5. Kompetencje samorządów lokalnych w zakresie energetyki i klimatu mogą ulec znacznemu rozszerzeniu poprzez kontynuację rozpoczętej w latach 90. XX wieku decentralizacji usług i infrastruktury oraz poprzez zwiększenie zaangażowania administracji samorządowej w życie wspólnoty samorządowej. Tego typu działania są możliwe szczególnie w zakresie:
  - a. Produkcji i sprzedaży energii elektrycznej, co powinno stać się jednym z zadań własnych gmin.
  - b. Planowania, budowy i administrowania sieciami energetycznymi niskiego napięcia, w tym zarządzania lokalnym popytem i podażą na energię (bilansowanie zapotrzebowania i produkcji) w czasie rzeczywistym za pomocą specjalistycznych systemów elektronicznych.
  - c. Tworzenia i zarządzania wspólnotami energetycznymi w szerszym niż dotychczas zakresie – potrzebny jest przegląd zasad tworzenia klastrów i spółdzielni energetycznych.
  - d. Inwestowania w odnawialne źródła energii – także poprzez wspólnoty energetyczne.
  - e. Zarządzania modernizacją budynków, w tym doradztwa i pomocy w zakresie modernizacji budynków prywatnych w formie tzw.: one-stop-shop.
  - f. Oferowania (a nie jak dotychczas jedynie zakupu!) usług w zakresie efektywności energetycznej, np. usług ESCO na rzecz mieszkańców lub przedsiębiorców na terenie gminy przez komunalne przedsiębiorstwa zarządzania nieruchomościami.
  - g. Zarządzania zasobami wody opadowej na terenach rolnych, leśnych i miejskich.
  - h. Zarządzania zasobami węgla i składników odżywczych w glebie oraz na terenach zieleni i lasów, w tym w połączeniu z produkcją energii z użyciem biogazowni.
  - i. Redukcji ilości odpadów i ponownego wykorzystania zasobów w zgodzie z zasadami gospodarki cyrkularnej.

Każdorazowo warunkiem przekazania samorządom takich kompetencji powinno być przekazanie im dodatkowych środków na realizację ww. działalności lub stworzenie mechanizmów zapewniających ich samofinansowanie się.

6. Przekazanie wyżej wymienionych kompetencji do samorządów powinno iść w parze z wyraźnym uporządkowaniem w zakresie dotychczasowych kompetencji pomiędzy powiatami i gminami.

## Zwiększyć możliwości kadry samorządowej w zakresie energii i klimatu

7. Kadry samorządowe powinny zostać wzbogacone o dodatkowe osoby oraz dodatkowo wykształcone w zakresie energetyki i klimatu oraz partycypacji społecznej. Wskazane jest na wzór wielu gmin w Polsce, wyznaczenie tzw.: koordynatora ds. energetyki i klimatu w każdej gminie i powiecie – utrzymanie takiego pracownika może być obowiązkiem gminy pod warunkiem przekazania samorządom dodatkowych środków budżetowych na ten cel. Zadania w zakresie energii i klimatu powinny być jego głównym mandatem do działania. Powinna być także stymulowana wymiana wiedzy pomiędzy samorządami, m.in. poprzez wyjazdy studyjne. Powinien być budowany prestiż i wizerunek pracownika instytucji samorządowych jako kompetentnego specjalisty działającego w oderwaniu od sfery politycznej. Elementem tego procesu może być tworzenie dedykowanych zarządzaniu energią i klimatem w gminach kierunków studiów podyplomowych finansowanych z budżetu państwa. Część realizowanych przez samorządy lokalne specjalistycznych zadań z zakresu energii, klimatu i partycypacji społecznej może być oferowana poprzez tzw.: centra usług wspólnych dysponujących stałą kadrą ekspercką lub kooperujących z ekspertami na zasadach umów ramowych.

## Zwiększyć poziom współpracy i koordynacji pomiędzy instytucjami publicznymi

8. Administracja krajowa powinna aktywnie wspierać działalności w zakresie energii i klimatu na szczeblu samorządu lokalnego. W tym zakresie wskazane jest ustanowienie ciała odpowiadającego za stały dialog pomiędzy administracją krajową i lokalną w zakresie energii i klimatu, a także stworzenie narzędzi stałego monitoringu i wsparcia lokalnej polityki rozwoju, z dedykowanymi rozwiązaniami specjalnie dla tematów energetyki i klimatu. Zadania te mogą być realizowane poprzez pełnomocnika rządu ds. współpracy z samorządami w zakresie energii i klimatu, którego mogą wspierać koordynatorzy wojewódzcy – działający w strukturach urzędów wojewódzkich – będący łącznikami pomiędzy poziomem krajowym i lokalnym.
9. Wsparcie dla samorządów lokalnych może być kierowane także ze strony samorządów regionalnych. Instytucje regionalne mogą na rzecz samorządów lokalnych zdobywać informacje, poprzez wykonywane odpowiednio szczegółowych analiz (np. analizy na rzecz miejskich planów adaptacji w woj. śląskim i małopolskim), lub tworzyć standardy, poprzez proponowanie metodyk wykonywania analiz lub usług wspólnych dla wielu samorządów lokalnych (np. metodyka badania ubóstwa energetycznego oraz wytyczne techniczne i eksploatacyjne dla instalacji odnawialnych źródeł energii w woj. małopolskim). Instytucje te mogą także wspomagać wymianę informacji pomiędzy samorządami poprzez np. zbieranie i standaryzację informacji o działaniach gmin w zakresie energii i klimatu (np. karta charakterystyki energetycznej samorządu w woj. zachodniopomorskim). Województwa mogą organizować szkolenia i warsztaty o tematyce klimatycznej dla samorządów lokalnych.

## Uzdrowić finansowanie transformacji energetycznej na szczeblu lokalnym

10. Finansowanie działań w zakresie energii i klimatu ma szansę stać się stałym elementem lokalnej polityki rozwoju, jeśli ustanowi się działające długoterminowo mechanizmy planowania i finansowania rozwoju dedykowane tej tematyce. Trzeba unikać sytuacji, w której dofinansowanie działań w tym zakresie jest przedmiotem finansowania jedynie w postaci krótkoterminowych zewnętrznych grantów. Granty nie powinny być konkurencją dla dobrze działających, stałych, lokalnych mechanizmów finansowych, ale to dzięki grantom takie lokalne mechanizmy powinny zyskiwać większą skalę działalności. W samorządach oczekuje się, że powstaną pule środków pochodzących z takich mechanizmów jak system handlu emisjami, opodatkowanie nadzwyczajnych zysków producentów energii czy rewitalizacja terenów przyrodniczych, które będą zasilają bezpośrednio budżety lokalne z przeznaczeniem na wydatki własne bez pośrednictwa budżetu centralnego. Jednocześnie istotne jest wdrożenie mechanizmów zwiększających transparentność włączenia podmiotów prywatnych w lokalną transformację energetyczną.

**Lista organizacji biorących udział w warsztatach weryfikujących diagnozę i rekomendacje przedstawione w niniejszym raporcie:**

- Zielona Wstęga Sudetów
- Eko-Unia
- WWF Polska
- Miasto Bydgoszcz
- Forum Energii
- Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego
- Instytut Spraw Publicznych
- Instytut Ochrony Środowiska
- Fundacja Sendzimira
- Związek Gmin Wiejskich Rzeczypospolitej Polskiej
- WISE-Europa
- Urząd Miasta Rejowiec Fabryczny
- Regionalne Biuro Gospodarki Przestrzennej Województwa Zachodniopomorskiego
- Polskie Stowarzyszenie Gmin „Energy Cities”
- Narodowa Agencja Poszanowania Energii
- Stowarzyszenie Samorządów Polskich

W przygotowaniu materiałów pochodzących z ankietowania gmin, wziął udział wolontariusz Bartosz Paradowski z Warszawy. Zespół Fundacji Instytut na rzecz Ekorozwoju serdecznie dziękuje za udzieloną pomoc!

### **Fundacja Instytut na rzecz Ekorozwoju**

to pierwszy ekologiczny think tank w Polsce.

Od 1990 roku Fundacja działa według motto:

*...w interesie przyszłych pokoleń.* Przez ponad 30 lat swojej działalności Fundacja przygotowała ponad [300 publikacji](#), zrealizowała niezliczoną ilość spotkań i [konferencji](#) oraz liczne projekty promujące zrównoważony rozwój Polski.

Największymi projektami edukacyjnymi Fundacji skierowanymi do jednostek samorządu terytorialnego w ciągu ostatnich 15 lat jej działalności były: „Dobry klimat dla powiatów” oraz „ADAPTCITY”. Budowały one zdolność samorządów do realizacji polityki w zakresie przeciwdziałania i przystosowania się do zmian klimatu.

Fundacja wciąż kieruje swoje działania do samorządów wykonując m.in. miejskie plany adaptacji, obliczenia emisji gazów cieplarnianych i strategiczne oceny oddziaływania na środowisko, a także organizując szkolenia i konferencje. Fundacja prowadzi portal informacyjny [www.chronmyklimat.pl](http://www.chronmyklimat.pl).

Informacje o wszystkich działaniach Fundacji

można znaleźć na stronie internetowej

[www.pine.org.pl](http://www.pine.org.pl).